

Autortiesību ierobežošana izglītības un zinātniskās pētniecības mērķiem

Limitation of Copyright for the Purposes of Education and Scientific Research

Dr. iur. Rihards Gulbis

Kultūras ministrija
juriskonsults autortiesību un blakustiesību jomā
E-pasts: Rihards.Gulbis@inbox.lv; tālrunis: 29241815

Mg. iur. Ilona Tomsone

Kultūras ministrija
juriskonsulte autortiesību un blakustiesību jomā
E-pasts: Tomsone.Ilona@gmail.com

Institucionalizēta mācību procesa un zinātniskās pētniecības sekmēšanas nolūkā Latvijas Autortiesību likuma 21. pantā ir paredzēts speciāls autortiesību ierobežojums. To piemērojot, ir jārod līdzsvars starp autortiesību subjektu interesēm, no vienas puses, un to institūciju interesēm, kuras gūst labumu no šī ierobežojuma, no otras puses. Šis raksts ir veltīts iepriekš norādītā autortiesību ierobežojuma piemērošanas robežu un priekšnosacījumu analīzei, ņemot vērā tehnoloģiskās attīstības tendences un jaunu mācību formu ģenēzi.

Atslēgvārdi: autortiesības, autortiesību ierobežojumi, izglītības un zinātniskās pētniecības mērķi, trīsoļu tests, Informācijas sabiedrības direktīva, Autortiesību likums.

Satura rādītājs

1. Piemērošanas joma	27
2. Trīsoļu tests un autortiesību ierobežojumu interpretēšana	27
3. Piemērošanas priekšnosacījumi	29
3.1. Darba izziņošana	29
3.2. Izglītības un zinātniskās pētniecības process	29
3.2.1. Izglītības process	29
3.2.2. Zinātniskā pētniecība	30
3.3. Izmantošanas apjoms	31
3.4. Izmantošana nekomerciālā nolūkā	32
3.5. Autora personisko tiesību ievērošana	33
Kopsavilkums	33
Izmantoto avotu saraksts	34
Atsauces	36
Summary	39

1. Piemērošanas joma

Izglītības un zinātniskās pētniecības sekmēšanas nolūkā Autortiesību likuma (turpmāk – AL) 21. pantā ir paredzēts speciāls autortiesību ierobežojums. Atbilstoši AL 21. panta pirmajai daļai, obligāti norādot izmantotā darba nosaukumu un autora vārdu, kā arī ievērojot AL 18. panta otrās daļas noteikumus, atļauts izziņotus vai publicētus darbus vai to fragmentus izmantot izglītības standartiem atbilstošās mācību grāmatās, vizuālos uzskates līdzekļos un tamlīdzīgi, kas tiek speciāli radīti un izmantoti izglītības un pētniecības iestādēs nepastarpinātā mācību un pētniecības procesā to darbības mērķim atbilstošā apjomā nekomerciālos nolūkos. Pamatojoties uz minēto autortiesību ierobežojumu, ir atļauts ar autortiesībām aizsargātus darbus izmantot bez atlīdzības samaksas attiecīgo darbu autoriem vai to tiesību pārņēmējiem (AL 19. panta pirmā daļa).

Gramatiski interpretējot AL 21. panta pirmajā daļā ietverto norādi “atļauts [...] darbus [...] izmantot”, secināms, ka autortiesību ierobežojums ir attiecināms uz visiem AL 15. panta pirmajā daļā minētajiem darbu izmantošanas veidiem. Šāds secinājums ir pretrunā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2001/29/EK par dažu autortiesību un blakustiesību aspektu saskaņošanu informācijas sabiedrībā (turpmāk – Informācijas sabiedrības direktīva) 5. panta 3. punktu, kurā paredzēts, ka ierobežot var tikai reproducēšanas tiesības un tiesības padarīt darbu pieejamu sabiedrībai. Saskaņā ar Informācijas sabiedrības direktīvas 5. panta 4. punktu tās tvērumā esošās autora tiesības izplatīt darbu var ierobežot tikai tiktāl, cik tas atbilst reproducēšanas tiesību ierobežošanas mērķim.¹ Līdz ar to, interpretējot AL 21. panta pirmo daļu kopsakarā ar atbilstošo Informācijas sabiedrības direktīvas regulējumu, izglītības un zinātniskās pētniecības mērķiem domāto autortiesību ierobežojumu var attiecināt tikai uz autora tiesībām reproducēt darbu un tiesībām padarīt darbu pieejamu sabiedrībai jeb publiskot.² Piemēram, minētais ierobežojums nav attiecināms uz tiesībām izplatīt darbu, ja vien attiecīgā izplatīšanas darbība nav nepieciešama, lai sasniegtu saskaņā ar ierobežojumu veiktās reproducēšanas mērķi.³

AL 21. pantā paredzēto autortiesību ierobežojumu var izmantot tikai izglītības un zinātniskās pētniecības mērķiem. Atbilstoši AL 21. panta otrajai daļai tas nav attiecināms uz datorprogrammām. Minētā piemērošanas ierobežojuma pamatā ir Informācijas sabiedrības direktīvas 1. panta 2. punkta “a” apakšpunkts.⁴

2. Trīssoļu tests un autortiesību ierobežojumu interpretēšana

AL 21. pantā ietvertais autortiesību ierobežojums piemērojams, ievērojot likuma 18. panta otrās daļas noteikumus, t. i., tādā veidā, lai tas nebūtu pretrunā ar autora darba normālas izmantošanas noteikumiem un nepamatoti neierobežotu autora likumīgās intereses.

Iepriekš minētajā normā iekļauts t. s. trīssoļu tests, kas pirmoreiz starptautiskā līmenī tika nostiprināts 1976. gadā Bernes konvencijas par literatūras un mākslas darbu aizsardzību (turpmāk – Bernes konvencija) 9. panta 2. punktā attiecībā uz literatūras un mākslas darbu autoru reproducēšanas tiesībām.⁵ Ar Pasaules Tirdzniecības organizācijas Līguma par ar tirdzniecību saistītajām intelektuālā īpašuma tiesībām (turpmāk – TRIPS līgums) 13. pantu trīssoļu testa lietojums tika paplašināts uz visām autora ekskluzīvajām tiesībām.

Trīssoļu tests iekļauts arī Pasaules Intelektuālā īpašuma organizācijas (turpmāk – WIPO) līguma par autortiesībām 10. pantā un WIPO līguma par izpildījumu un fonogrammām 16. panta 2. punktā, kur tas attiecināts uz abos līgumos

paredzētajām autortiesībām un blakustiesībām. Pamatojoties uz iepriekš minētajām starptautiskajām tiesību normām, trīsoļu tests tika ietverts Informācijas sabiedrības direktīvas 5. panta 5. punktā. Eiropas Savienības (turpmāk – ES) līmenī testa otrais un trešais solis iekļauts arī ES Direktīvas 2009/24/EK par datorprogrammu tiesisko aizsardzību 6. panta 3. punktā un ES Direktīvas 96/9/EK par datubāzu tiesisko aizsardzību 6. panta 3. punktā.

Juridiskajā literatūrā tiek norādīts, ka trīsoļu tests ir adresēts ES dalībvalstu likumdevējiem, nevis pilsoņiem.⁶ Līdz ar to ES dalībvalstīm ir jāņem vērā testa kritēriji, ieviešot autortiesību ierobežojumus nacionālā līmenī, taču tie nav tiešā veidā jāpārņem normatīvajos aktos.⁷ Daļa dalībvalstu, tostarp Francija, Igaunija, Latvija, tomēr ir izvēlējušās iekļaut trīsoļu testu nacionālajos autortiesību likumos, kā rezultātā šajās valstīs to var uzskatīt par tieši piemērojamu materiālo tiesību normu.

Turpretim citās ES dalībvalstīs, piemēram, Apvienotajā Karalistē, Vācijā⁸ un Nīderlandē, testa nozīmes interpretēšana ir atstāta nacionālo tiesu ziņā.⁹ Vienlaikus Apvienotās Karalistes tiesas autortiesību ierobežojumus jau kopš 1911. gada interpretē atbilstoši “godīgas izmantošanas” (*fair dealing* – angļu val.) jēdzienam, kura saturs nav definēts likumā, bet gan pakāpeniski attīstīts tiesu praksē.¹⁰ Anglijas un Velsas Apelācijas tiesas skaidrojumā “godīgas izmantošanas” tests ir objektīvs standarts, kā saprātīga un godīga persona būtu izmantojusi ar autortiesībām aizsargātu darbu attiecīgajam mērķim.¹¹ Piemērojot minēto testu, tiesa vērtē vairākus faktoros: darba izmantošanas motīvu, mērķi un apjomu, kā arī to, vai izmantotais darbs ir bijis iepriekš publicēts vai citādā veidā padarīts publiski pieejams.¹²

2000. gadā Pasaules Tirdzniecības organizācijas Strīdu izskatīšanas institūcija interpretēja TRIPS līguma 13. pantu lietā, ko ES ierosināja pret Amerikas Savienotajām Valstīm, secinot, ka:

- 1) īpašs gadījums konstatējams tad, ja ierobežojums tiek interpretēts šauri kā kvantitatīvā, tā kvalitatīvā nozīmē;
- 2) ierobežojums ir pretrunā ar darba normālu izmantošanu, ja izmantošana, kas tiek īstenota, pamatojoties uz ierobežojumu, konkurē ar tādu izmantošanu, no kuras autortiesību īpašnieki parasti gūst ekonomisku labumu;
- 3) ierobežojums nepamatoti ierobežo autora likumīgās intereses, ja tas rada vai var radīt autortiesību īpašniekiem nepamatotus ienākumu zaudējumus.

Tādējādi testa trešais solis paredz iespēju ņemt vērā apstākli, vai saistībā ar autortiesību ierobežojumu tiesību īpašniekam ir nodrošinātas tiesības saņemt taisnīgu atlīdzību, un jāsecina, ka šādu tiesību paredzēšana palielina iespēju nodrošināt attiecīgā ierobežojuma atbilstību trīsoļu testam.

Juridiskajā literatūrā un tiesu praksē sastopams viedoklis, ka trīsoļu tests ierobežo valstu rīcības brīvību, nosakot “ierobežojumus ierobežojumiem”.¹⁴ Ņemot vērā, ka tests tika ietverts Bernes konvencijā diplomātiska kompromisa rezultātā, tas tiek kritizēts kā pārāk nekonkrēts tiesību instruments, tādēļ nacionālās tiesas piemēro to pārāk atšķirīgi.¹⁵

Vienlaikus autortiesību ierobežojumu interpretācijā ir konstatējamas harmonizācijas tendences ES līmenī. Eiropas Savienības Tiesa (turpmāk – EST) savā spriedumā lietā *Infopaq International* norādīja, ka autortiesību ierobežojumi ir jāinterpretē šauri un piemērojot trīsoļu testu.¹⁶ Lietās *Football Association Premier League and Others*¹⁷ un *Painer*¹⁸ EST daļēji atkāpās no minētās nostājas, nosakot, ka, lai arī autortiesību ierobežojumi ir jāinterpretē šauri,¹⁹ ir jāsauglabā to efektivitāte un jāievēro to mērķi.²⁰ Ierobežojumiem ir jāpadara iespējama un jānodrošina jauno

tehnoloģiju attīstība un darbība, kā arī jāsaglabā taisnīgs līdzsvars starp tiesību īpašnieku tiesībām un interesēm, no vienas puses, un aizsargāto darbu lietotājiem, kuri vēlas izmantot šīs jaunās tehnoloģijas, no otras puses.²¹

Arī juridiskajā literatūrā tiek norādīts uz nepieciešamību interpretēt autortiesību ierobežojumus elastīgi,²² kā arī uzsvērts, ka saskaņā ar trīssoļu testu autortiesību ierobežojumi ir jāiztulko nevis sašaurināti, bet atbilstoši to jēgai un mērķim.²³ Vienlaikus pastāv viedoklis, ka autortiesību ierobežojumi ir iztulkojami sašaurināti. Izvērtējot juridiskajā literatūrā un tiesu praksē paustos viedokļus, secināms, ka pamatotāka ir elastīga un mērķorientēta pieeja autortiesību ierobežojumu interpretēšanā. Autortiesību ierobežojumi ir autortiesību subjektu un darbu izmantotāju interešu līdzsvarošanas mehānisms,²⁵ un iepriekš noteikts sašaurinātas interpretācijas princips nenodrošinātu minētā līdzsvara sasniegšanu un autortiesību regulējuma atbilstmi darbu izmantošanas veidu transformācijai.

3. Piemērošanas priekšnosacījumi

Turpmākajās raksta nodaļās analizēti AL 21. pantā noteiktā autortiesību ierobežojuma piemērošanas priekšnosacījumi, kas iztulkojami, ievērojot iepriekš norādītos interpretācijas principus.

3.1. Darba izziņošana

Viens no izglītības un zinātniskās pētniecības mērķiem paredzētā autortiesību ierobežojuma piemērošanas priekšnosacījumiem ir darba izziņošana. Saskaņā ar AL 1. panta 12. punktu izziņošana ir darbība, ar kuras palīdzību darbs pirmo reizi kļūst pieejams sabiedrībai neatkarīgi no šīs darbības veida. Pēc savas būtības izziņošana ir darba pirmreizējā publiskošana (sk. AL 1. panta 12. un 14. punktu), taču par tās veikšanu atšķirībā no vēlākajām darba publiskošanas reizēm var lemt vienīgi autors (dzīves laikā) vai viņa mantinieki (pēc autora nāves).

AL 21. panta pirmajā daļā ietvertā norāde, ka, pamatojoties uz ierobežojumu, atļauts izmantot izziņotus vai publicētus darbus, ir neprecīza, jo darba publiskošana, tostarp pirmreizējā publiskošana (izziņošana), ir plašāks jēdziens nekā darba publicēšana. Līdz ar to ikviens publicēts darbs vienlaikus ir arī izziņots darbs.

Ņemot vērā, ka neizziņots darbs nevar tikt izziņots un izmantots piespiedu kārtā,²⁶ darba izziņošana ir minimālais priekšnosacījums ikviena autortiesību ierobežojuma piemērošanai neatkarīgi no tiešas norādes uz izziņošanas nepieciešamību attiecīgā ierobežojuma likumiskajā regulējumā.²⁷ Likumdevējs var paredzēt stingrākas prasības autortiesību ierobežojumu piemērošanai, piemēram, noteikt, ka darbam ir jābūt publicētam. Vienlaikus kritiski vērtējama atšķirīgu prasību noteikšana dažādu autortiesību ierobežojumu regulējumos, ja tam trūkst pamatojuma, kas balstītos uz objektīvu nepieciešamību nodrošināt autoru likumisko interešu atšķirīgu aizsardzības līmeni.

3.2. Izglītības un zinātniskās pētniecības process

3.2.1. Izglītības process

Autortiesību ierobežojums izglītības nolūkiem paredzēts arī Bernes konvencijas 10. panta 2. punktā. Tā kā Informācijas sabiedrības direktīva neparedz termina "izglītība" definīciju, tas jāinterpretē Bernes konvencijas 10. panta 2. punkta izpratnē, kur ar minēto terminu tiek saprasta visu līmeņu izglītība, izslēdzot mācīšanu ārpus izglītības iestādēm, piemēram, vispārēju izglītošanu, kas pieejama visiem.²⁸ Turklāt termins attiecas gan uz valsts finansētām, gan privātām izglītības iestādēm.

Juridiskajā literatūrā tiek pausts viedoklis, ka šī ir ierobežojoša termina interpretācija, jo tādējādi tiek izslēgta ar autortiesībām aizsargātu darbu izmantošana pieaugušo mācībuursos un kampaņās, kas vērstas uz pieaugušo lasītprasmes un rakstītprasmes nodrošināšanu jaunattīstības valstīs.²⁹

Saskaņā ar Latvijas normatīvajiem aktiem termins “izglītība” iekļauj pirmsskolas izglītību, pamatizglītību, vidējo izglītību un augstāko izglītību.³⁰

Atbilstoši Informācijas sabiedrības direktīvas preambulas 42. apsvērumam termins “izglītība” ietver ne tikai mācīšanu klasē, bet arī tālmācību, tostarp mācību kursus tiešsaistē.

AL 21. panta pirmajā daļā autortiesību ierobežojuma piemērošana izglītošanas mērķim tiek ierobežota, attiecinot to tikai uz noteikta veida materiāliem, kuros attiecīgais ar autortiesībām aizsargātais darbs vai tā fragments var tikt iekļauts (proti, izglītības standartiem atbilstošām mācību grāmatām, radio un televīzijas raidījumiem, audiovizuāliem darbiem, vizuāliem uzskates līdzekļiem un tamlīdzīgi). Gan visi uzskaitītie materiāli, gan norāde “un tamlīdzīgi” jāvērtē kopsakarā ar kvalificējošu pazīmi – materiāliem jābūt speciāli radītiem un izmantotiem izglītības iestādēs nepastarpinātā mācību procesā. Turklāt darba izmantošana nepastarpinātā mācību procesā ir jākonstatē katrā konkrētajā gadījumā, kad darba izmantošana ir notikusi, pamatojoties uz AL 21. pantā noteikto autortiesību ierobežojumu.

Nepastarpināts mācību process aptver darba vai tā fragmenta izmantošanu ne tikai tādos materiālos, kas tiek izmantoti klātienē nodarbībās, bet arī tiešsaistes apmācībā. Vienlaikus to personu lokam, kam darbs tiek padarīts pieejams, ir jābūt ierobežotam, aptverot tikai tās personas, kas apgūst attiecīgo mācību vielu, un izslēdzot no minētā personu loka pārējās personas, kas ir attiecīgās izglītības institūcijas audzēkņi, vai vēl jo vairāk jebkādu citus interesentus.

Pamatojoties uz AL 21. panta pirmajā daļā noteikto autortiesību ierobežojumu, ir pieļaujama darba izmantošana ne vien nodarbībās klātienē, bet arī sagatavojoties nodarbībai.³¹

3.2.2. Zinātniskā pētniecība

Informācijas sabiedrības direktīva šajā rakstā analizēto autortiesību ierobežojumu attiecina uz darbu izmantošanu zinātniskās pētniecības (*scientific research* – angļu val.) nolūkiem. AL 21. panta pirmajā daļā nav iekļauta tieša norāde uz to, ka pētniecībai ir jābūt zinātniskai, taču minētā prasība izriet no norādes uz darbu izmantošanu nepastarpinātā pētniecības procesā pētniecības iestādēs.

Ja ar pētniecību saprot konkrēta temata izpēti, lai apkopotu datus vai jebkādu cita rakstura informāciju vai arī iegūtu zināšanas, tad zinātniskā pētniecība tiek īstenota metodiski un sistemātiski.³² Līdz ar to iepriekš minētais ierobežojums būtu attiecināms uz pētniecību, kuru veic profesori, pētnieki un studenti universitātēs vai citās pētniecības iestādēs.

Komentējot Informācijas sabiedrības direktīvas regulējumu, tiek norādīts, ka attiecīgais ierobežojums varētu attiekties arī uz praktizējošiem juristiem vai medicīnas doktoriem, ja tie veic zinātnisko izpēti, lai uzrakstītu rakstu vai noskaidrotu visus apstākļus. Pat privātpersonas var veikt zinātnisko izpēti, ja tā tiek īstenota atbilstoši zinātniskām metodēm.³³ Kritiski vērtējama šādas plašas interpretācijas attiecināšana uz AL 21. panta pirmo daļu, jo tajā ietverta tieša norāde uz darbu izmantošanu pētniecības iestādēs.

Termins “zinātniskā pētniecība” jāinterpretē plaši, attiecinot to uz izpēti jebkurā jomā: gan eksaktajās, gan humanitārajās zinātnēs, gan arī mākslas jomā.³⁴

Līdzīgi kā izglītības procesa gadījumā, arī zinātniskās pētniecības nolūkā izmantoto darbu vai darba fragmentu var padarīt pieejamu noteiktam ierobežotam personu lokam.

3.3. Izmantošanas apjoms

Izmantojot ar autortiesībām aizsargātus darbus izglītības vai zinātniskās pētniecības mērķiem saskaņā ar AL 21. pantu, darba izmantotājam ir jāizvērtē, kādā apjomā šāda lietošana ir pieļaujama bez autortiesību subjektu atļaujas un atlīdzības samaksas.

AL 21. panta pirmajā daļā ir lakoniski norādīts, ka izmantojuma apjomam ir jāatbilst izglītības un pētniecības iestāžu darbības mērķim. Šāds vispārīgs regulējums ne tikai nesniedz pietiekamu tiesisko drošību darbu izmantotājiem, bet arī nekalpo kā konkrēts vērtējuma kritērijs. Atšķirībā no Bernes konvencijas 10. pantā un Informācijas sabiedrības direktīvas 5. panta 3. punkta "a" apakšpunktā ietvertā regulējuma AL 21. pantā nav iekļauta izmantošanas apjoma noteikšanai būtiskā norāde, ka ierobežojums piemērojams ilustrēšanas vajadzībām.

Lielāku skaidrību par izmantošanas apjomu nesniedz arī AL 21. pantā minētais, ka atļauts izmantot "darbus vai to fragmentus". Neraugoties uz to, ka šis formulējums pieļauj izmantot visu darbu, šāds izmantojums parasti pārsniegs nodarbības ilustrēšanas mērķa sasniegšanai nepieciešamo apjomu.³⁵ Precīzāku regulējumu ir mēģinājis radīt Vācijas likumdevējs, Vācijas Autortiesību likuma³⁶ 52.a pantā ietvertu autortiesību ierobežojumu³⁷ attiecinot tikai uz maza apjoma darbiem (*Werke geringen Umfangs* – vācu val.) un maziem darba fragmentiem (*kleine Teile eines Werkes* – vācu val.), kā arī avīžu un žurnālu rakstiem. Tomēr, arī piemērojot iepriekš minētos atklātos tiesību jēdzienus, attiecīgā regulējuma robežas ir nenoteiktas.³⁸ Tāpat ir strīdīgi, vai, piemēram, izmantojot grafisku darbu, ir pamats to klasificēt kā maza apjoma darbu. Vienlaikus šāda veida darbu daļēja izmantošana parasti nevar nodrošināt ilustrēšanas mērķa sasniegšanu.

Nosakot darba pieļaujamo izmantošanas apjomu, pastāv divas fundamentāli atšķirīgas pieejas. Tiesiskās drošības intereses efektīvāk var nodrošināt, ja izmantojamo darbu vērtē attiecībā pret noteiktu robežvērtību, piemēram, maksimālo lappušu skaitu, vai, ja tas ir darba fragments, – attiecībā pret kopējo darbu procentuālā izteiksmē.

Turpretim individuāli taisnīgāku rezultātu var panākt, izvērtējot, cik būtisks ir autortiesību subjektu tiesību un ekonomisko interešu ierobežojums, izmantojot visu darbu vai, ja tas ir darba fragments, – vērtējot tā nozīmi attiecībā pret visu darbu.

Vācijas tiesību doktrīnā un juridiskajā praksē pastāv atšķirīgi uzskati, cik liels drīkst būt saskaņā ar autortiesību ierobežojumu izmantojamais "mazs darba fragments". Piemēram, tiek uzskatīts,³⁹ ka tas nedrīkst pārsniegt 10 % no kopējā darba apjoma. Vairāki tiesību zinātnieki iestājas par 20 % lielu robežvērtību.⁴⁰ Vienlaikus tiek norādīts,⁴¹ ka, izvērtējot pieļaujamo darba fragmenta lielumu, jāņem vērā ne vien tā lielums attiecībā pret kopējo darba apjomu, bet arī attiecīgais fragments jāskata vērtējoši, izsverot, vai Vācijas Pamatlikuma⁴² 14. pantā aizsargātās autoru intereses⁴³ jāpakārto attiecīgā autortiesību ierobežojuma mērķim. Tāpat jāvērtē, vai attiecīgā darba fragmenta izmantošana atturētu studējošos no darba iegādes un tādā veidā tiktu nodarīts kaitējums darba izplatīšanas primārajam tirgum.⁴⁴

Vēl stingrāks regulējums attiecībā uz pieļaujamo darba apjomu, ko var izmantot saskaņā ar analizējamo autortiesību ierobežojumu, ir noteikts Apvienotajā Karalistē, kur atļauta publicēta literāra vai dramatiska darba (kas nav mācību literatūras

sastāvdaļa) īsa fragmenta iekļaušana izglītības iestādes mācību līdzeklī, ja tajā galvenokārt ietverti darbi, kas nav aizsargāti ar autortiesībām.

Tāpat ir atļauta darbu fragmentu reproducēšana, pārrakstot ar roku, piemēram, glītrakstīšanas nodarbībās, un pēc atmiņas atbildot uz eksāmena jautājumiem.⁴⁵

Izvērtējot, cik lielā mērā izglītības un zinātniskās pētniecības mērķiem paredzēto autortiesību ierobežojumu piemērošanas prakse Vācijā ir izmantojama uz līdzīgiem principiem balstītā AL regulējuma interpretēšanā, no vienas puses, ir jāņem vērā, ka iepriekš minētās atziņas attiecas uz maziem darba fragmentiem. Šādu kvalificējošu pazīmi AL 21. pants neparedz. No otras puses, jāņem vērā, ka Vācijas Autortiesību likums atšķirībā no AL paredz kompensēt autortiesību ierobežojumu piemērošanas rezultātā radīto tiesību aizskārumu, maksājot autortiesību subjektiem atlīdzību.

Tāpat jāatzīmē, ka minētā ierobežojuma piemērošanu Vācijā atvieglo tas, ka attiecībā uz ierobežojuma piemērošanu skolās starp mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijām, kas veic attiecīgās atlīdzības iekasēšanu un sadali, un Vācijas federālajām zemēm ir noslēgts līgums,⁴⁶ kura 2. punkta 1. apakšpunktā ir noteikts, kāda apjoma darba fragmenti atzīstami par “maziem darba fragmentiem” (12 % no darba, bet ne vairāk kā 5 minūtes no filmas) un “darba fragmentiem” (25 % drukāta darba, bet ne vairāk par 100 lpp.), kā arī par “maza apjoma darbiem” (drukāti darbi līdz 25 lpp.; notis līdz 6 lpp.; filmas un skaņu ieraksti, kuru ilgums nepārsniedz 5 minūtes; attēli un fotogrāfijas pilnā apjomā).

Apvienotās Karalistes tiesiskā regulējuma analīze un piemērošanas prakse būtiski atšķirīgā AL regulējuma dēļ nav plaši izmantojama, nosakot saskaņā ar AL 21. pantu pieļaujamo darbu izmantošanas apjomu. Vienlaikus minētais regulējums norāda uz analizējamā ierobežojuma izteikti restriktīvo raksturu.

3.4. Izmantošana nekomerciālā nolūkā

Ar autortiesībām aizsargātu darbu izmantošana izglītības un zinātniskās pētniecības nolūkiem ir atļauta “tiklīdz, ciklīdz to pamato attiecīgais nekomerciālais mērķis”.

Šis nosacījums atbilst Bernes konvencijas 10. panta 2. punktā noteiktajam, ka izmantojumam jābūt īstenotam “godīgos nolūkos”. Informācijas sabiedrības direktīvas preambulas 42. apsvērums sniedz skaidrojumu, ka izmantošanas nekomerciālais raksturs drīzāk izpaužas pašā mācīšanas vai izpētes darbībā nekā attiecīgās iestādes organizatoriskajā struktūrā vai veidā, kādā tā tiek finansēta. Līdz ar to valsts finansētas universitātes profesors, kas gatavo juridisku atzinumu privātam uzņēmumam par samaksu, veic izpēti komerciālam mērķim.

Apvienotās Karalistes likumdevējs, izstrādājot grozījumus Autortiesību, dizaina un patenta likumā⁴⁷ 1988. gadā, neiekļāva tajos nosacījumu, ka pētījums jāveic nekomerciālā nolūkā, jo grūtības rada pētījuma komerciālā rakstura pierādīšana.⁴⁸ Iepriekš minētais nosacījums tika iekļauts likumā tikai 2003. gadā, pārņemot tajā Informācijas sabiedrības direktīvu.

Anglijas un Velsas Augstākā tiesa lietā, kurā pirmoreiz tika vērtēts autortiesību ierobežojums pētniecības mērķiem, norādīja, ka pētījumam, kurš tiek veikts komersanta uzdevumā, ir komerciāls nolūks, pat ja sākotnēji ar autortiesībām aizsargātie dati tikuši izmantoti pētniecības procesā (*nekomerciālā nolūkā – aut.*)⁴⁹ Kaut arī spriedums tika kritizēts par to, ka tas nesniedz pietiekamu argumentāciju, tomēr tas nodrošina skaidrojošu norādi, ka pētījumam jābūt veiktam nekomerciālā nolūkā visā procesa garumā.⁵⁰

Vienlaikus minētā norāde var radīt piemērošanas grūtības, jo bieži vien pētījumiem ir daudzfunkcionāls raksturs: pētījumu var veikt izglītības vai zinātniskos nolūkos (publicējot akadēmiskā žurnālā, nesāņemot samaksu), gan arī komerciāliem mērķiem (publicējot grāmatā par samaksu).

3.5. Autora personisko tiesību ievērošana

AL 21. panta pirmajā daļā imperatīvā formā ir tieši norādīts, ka darba (vai tā fragmenta) izmantošana ir atļauta tikai tad, ja tiek norādīts izmantotā darba nosaukums un autora vārds. Strīdīgs ir jautājums, vai šāda veida norāde vērtējama kā priekšnosacījums autortiesību ierobežojuma piemērošanai vai arī tikai kā deklaratīvs regulējums, kas norāda uz nepieciešamību ievērot autoru personiskās tiesības.⁵¹

Uzskats, ka minētās norādes neievērošana ir atzīstama gan par autora personisko tiesību, gan izņēmuma tiesību aizskārumu,⁵² ir pamatots arī AL 21. panta pirmās daļas regulējumā šādu iemeslu dēļ:

- 1) likumdevējs ir izvēlējies imperatīvu formulējumu;
- 2) pamatojoties uz sistēmisko interpretāciju, konstatējams, ka, paredzot noteiktus autortiesību ierobežojumus (tostarp šajā rakstā analizējamo ierobežojumu), likumdevējs ir vēlējis īpaši uzsvērt nepieciešamību ievērot noteikta veida autora personiskās tiesības.

Atšķirībā no Bernes konvencijā un Informācijas sabiedrības direktīvā ietvertā regulējuma AL 21. panta pirmajā daļā noteikts pienākums norādīt darba nosaukumu, nevis tā ieguves avotu. Juridiskajā literatūrā tiek norādīts, ka, izmantojot darbu pilnā apjomā, jānorāda arī darba izdevējs.⁵³ Līdz ar to kritiski vērtējama jēdziena "avots" (*source* – angļu val.) sašaurināšana līdz norādei uz darba nosaukumu.

Kopsavilkums

1. Autortiesību likumā paredzētais autortiesību ierobežojums izglītības un pētniecības mērķiem tiek attiecināts uz visu veidu darba izmantošanas tiesībām. Tādējādi minētā ierobežojuma piemērošanas joma Autortiesību likumā ir noteikta nepamatoti plaša un neatbilst attiecīgajam Informācijas sabiedrības direktīvas regulējumam.
2. Izvērtējot autortiesību ierobežojuma piemērošanas pamatotību un atbilstību trīssoļu testa prasībām, cita starpā jāvērtē, vai saistībā ar autortiesību ierobežojumu autortiesību subjektiem ir nodrošinātas tiesības saņemt atlīdzību. Autortiesību likumā ietvertā atļauja izmantot ar autortiesībām aizsargātus darbus izglītības un pētniecības mērķiem bez atlīdzības samaksas vērtējama kā šādas izmantošanas apjomu ierobežojošs kritērijs, salīdzinot ar valstīm, kurās minētā atlīdzība ir paredzēta.
3. Autortiesību ierobežojumu interpretēšanā pamatotāka ir elastīga un mērķorientēta pieeja. Autortiesību ierobežojumi ir autortiesību subjektu un darbu izmantotāju interešu līdzsvarošanas mehānisms. Līdz ar to iepriekš paredzēts sašaurināts interpretācijas princips nenodrošinātu minētā līdzsvara sasniegšanu un autortiesību regulējuma atbilstīgu darbu izmantošanas veidu transformācijai.
4. Autortiesību likuma 21. panta pirmajā daļā ietvertā norāde, ka, pamatojoties uz ierobežojumu, atļauts izmantot izziņotus vai publicētus darbus, ir neprecīza, jo darba publiskošana, tostarp pirmreizējā publiskošana (izziņošana), ir plašāks jēdziens nekā darba publicēšana. Līdz ar to ikviens publicēts darbs vienlaikus ir arī izziņots darbs.

5. Piemērojot ierobežojumu izglītības un pētniecības mērķiem, katrā konkrētajā gadījumā ir jākonstatē, vai materiāli, kuros iekļauts ar autortiesībām aizsargātais darbs vai tā fragments, tiek izmantoti nepastarpinātā mācību vai pētniecības procesā. Nepastarpināts mācību process ietver ne tikai klātienēs nodarbības, bet arī tiešsaistes apmācību. Personu lokam, kam darbs tiek padarīts pieejams, ir jābūt ierobežotam, aptverot tikai tās personas, kas apgūst attiecīgo mācību vielu vai īsteno zinātniski pētniecisko darbību.
6. Autortiesību likumā nav iekļauts nosacījums, ka pētnieciskajai darbībai ir jābūt zinātniskai, taču minētais nosacījums izriet no likumā ietvertās norādes uz darbu izmantošanu nepastarpinātā pētniecības procesā pētniecības iestādēs. Ierobežojuma attiecināšana uz personām, kas zinātniski pētniecisko darbību īsteno ārpus pētniecības iestādēm, nebūtu pamatota.
7. Autortiesību likuma 21. panta pirmā daļa būtu jāpapildina ar norādi uz darbu (to fragmentu) izmantošanu ilustrēšanas mērķim. Šāda norāde atvieglotu attiecīgā panta tvēruma noteikšanu, tostarp samazinot nepamatoti plašas interpretācijas iespēju.
8. Nosakot, cik lielu darba fragmentu var izmantot saskaņā ar autortiesību ierobežojumu izglītības un pētniecības mērķiem, jāņem vērā gan fragmenta lielums attiecībā pret kopējo darba apjomu, gan arī tā saturiskā nozīme, vērtējot, vai tā izmantošana negatīvi ietekmē darba izplatīšanas primāro tirgu.
9. Autora vārda nenorādīšana, piemērojot autortiesību ierobežojumu izglītības un pētniecības mērķiem, ir atzīstama gan par autora personisko tiesību, gan izņēmuma tiesību aizskārumu.

Izmantoto avotu saraksts

Literatūra

1. *Bainbridge, D. I.* Intellectual Property. Sixth Edition. Harlow: Pearson Education Limited, 2007.
2. *Berger, C.* Die öffentliche Zugänglichmachung urheberrechtlicher Werke für Zwecke der akademischen Lehre Zur Reichweite des § 52a I Nr. 1 UrhG. *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht (GRUR)*, 2010, Heft 12, S. 1058–1064.
3. *Dreier, T., Schulze, G.* Urheberrechtsgesetz. Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. Kunsturhebergesetz. Kommentar. 3. Auflage. München: Verlag C.H. Beck München, 2008.
4. *Geiger C., Griffiths J., Hilty R.M.* Erklärung für eine ausgewogene Auslegung des Drei-Stufen-Tests im Urheberrecht. *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht International Teil (GRUR Int)*, 2008, Heft 10, S. 822–825.
5. *Grudulis, M.* Ievads autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006.
6. *Gräbig, J.* Abdingbarkeit urheberrechtlicher Schranken. *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht (GRUR)*, 2012, Heft 4, S. 331–337.
7. *Cornish, W., Llewelyn, D., Aplin T.* Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights. Seventh Edition. London: Sweet & Maxwell, 2010.
8. *Derclaye, E.* Of Maps, Crown Copyright, Research and the Environment. *European Intellectual Property Review*, 2008, 30 (4), p. 162–164.
9. *European Copyright Law. A Commentary.* Walter, M. M. (Ed.), Lewinski, v. S. (Ed.). New York: Oxford University Press, 2010.
10. *Goldstein, P., Hugenholtz B.* International Copyright: Principles, Law, and Practice. Third Edition. New York: Oxford University Press, 2013.
11. *Haberstumpf, H.* Handbuch des Urheberrechts. Zweite völlig neubearbeitete und erweiterte Auflage. Neuwied, Kriftel: Luchterhand, 2000.
12. *Hoeren T., Neubauer A.* Zur Nutzung urheberrechtlich geschützter Werke in Hochschulen und Bibliotheken. *Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht (ZUM)*, 2012, Heft 8/9, S. 636–643.
13. *Hoeren, T.* Kleine Werke? – Zur Reichweite von § 52 a UrhG. *Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht (ZUM)*, 2011, Heft 5, S. 369–375.

14. Jani, O. Entscheidung im Musterverfahren zu § 52a UrhG: Plädoyer für eine enge Auslegung der Norm. *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Praxis im Immaterialgüter- und Wettbewerbsrecht (GRUR-Prax)*, 2012, Ausgabe 10, S. 223–226.
15. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rudevskis J., Levits E., Briede J. u.c., R.Baloža zin.vad. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011.
16. MacQueen, H., Waelde, C., Laurie, G. Contemporary Intellectual Property: Law and Policy. New York: Oxford University Press, 2008.
17. Masouyé, C. Kommentar zur Berner Übereinkunft zum Schutz von Werken der Literatur und Kunst. Genf: World Intellectual Property Organization, 1981.
18. Metzger, A. Der Einfluss des EuGH auf die gegenwärtige Entwicklung des Urheberrechts. *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht (GRUR)*, 2012, Heft 2, S. 118–126.
19. Praxiskommentar zum Urheberrecht. 3., neu bearbeitete Auflage. Wandtke, A.A., Bullinger, W. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2009.
20. Phillips J., Firth A. Introduction to Intellectual Property Law. Fourth edition. London, Edinburgh: Butterworths, 2001.
21. Raczinski, B., Rademacher, U. Urheberrechtliche Probleme beim Aufbau und Betrieb einer juristischen Datenbank. *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht (GRUR)*, 1989, Heft 5, S. 324–331.
22. Rauer, N. Entscheidung im Musterverfahren zu § 52a UrhG: Plädoyer gegen die Abschaffung der Norm durch die richterliche Hintertür. *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Praxis im Immaterialgüter- und Wettbewerbsrecht (GRUR-Prax)*, 2012, Ausgabe 10, S. 226–228.
23. Rehbindler, M. Urheberrecht. 16. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2010.
24. Rozenfelds, J. Intelektuālais īpašums. Otrais, labotais un papildinātais izdevums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2008.
25. Schack, H. Urheber- und Urhebervertragsrecht. 5. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010.
26. Thomas, M.N. An Education: The Three-Step Test for Development. *European Intellectual Property Review*, 2012, 4, p. 244–260.
27. Urheberrecht. 3. Auflage. Wandtke, A.A. (Hrsg.), Dietz, C., Kauert, M. und andere. Berlin: De Gruyter Recht, 2012.
28. Urheberrecht. Kommentar. 4., neue bearbeitete Auflage. Loewenheim, U. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2010, § 53 Rn. 52.
29. Urheberrecht. Kommentar zum Urheberrechtsgesetz, Verlagsgesetz, Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. 10., überarbeitete und ergänzte Auflage. Nordemann, W. (Hrsg.), Nordemann, A. (Hrsg.), Nordemann, J.B. (Hrsg.). Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 2008, § 53 Rn. 28.
30. Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации (постатейный). Часть четвертая. Гаврилов, Э. П., Городов, О. А., Гришаев, С. П. [и др.]. Москва: Проспект, 2009.
31. Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации части четвертой (постатейный). Калятин, В. О., Козырь, О.М., Корчагин, А.Д. [и др.]. Отв. ред. Трахтенгерц, Л.А. Москва: КОНТРАКТ, ИНФРА-М, 2009, с. 200.

Normatīvie akti

1. Bernes konvencija par literatūras un mākslas darbu aizsardzību: LR starptautisks līgums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 29, 2003, 21. februāris.
2. Līgums par ar tirdzniecību saistītajām intelektuālā īpašuma tiesībām. Marakešas līguma par Pasaules Tirdzniecības organizācijas izveidošanu 1 C Pielikums: LR starptautisks līgums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 387, 1998, 29. decembris.
3. Vispasaules intelektuālā īpašuma organizācijas līgums par autortiesībām: LR starptautisks līgums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 53/54, 2000, 17. februāris.
4. Vispasaules intelektuālā īpašuma organizācijas līgums par izpildījumu un fonogrammām: LR starptautisks līgums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 53/54, 2000, 17. februāris.
5. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2009/24/EK par datorprogrammu tiesisko aizsardzību (kodificēta versija). *Oficiālais Vēstnesis* L 111, 2009, 5. maijs, 0016.–0022. lpp.
6. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2006/115/EK par nomas tiesībām un patapinājuma tiesībām, un dažām blakustiesībām intelektuālā īpašuma jomā (kodificēta versija). *Oficiālais Vēstnesis* L 376, 2006, 27. decembris, 0028.–0035. lpp.
7. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2001/29/EK par dažu autortiesību un blakustiesību aspektu saskaņošanu informācijas sabiedrībā. *Oficiālais Vēstnesis* L 167, 2001, 22. jūnijs, 0010.–0019. lpp.

8. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 96/9/EK par datubāzu tiesisko aizsardzību. *Oficiālais Vēstnesis* L 077, 1996, 27. marts, 0020.–0028. lpp.
9. Autortiesību likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 148/150, 2000, 27. aprīlis.
10. Izglītības likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 1404/1405, 1998, 17. novembris.
11. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. Ausfertigungsdatum: 23.05.1949. Pieejams: <http://www.gesetze-im-internet.de/gg/> [skatīts 13.04.2013.].
12. Urheberrechtsgesetz vom 9. September 1965 (BGBl. I S. 1273), das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 14. Dezember 2012 (BGBl. I S. 2579) geändert worden ist. Pieejams: <http://www.gesetze-im-internet.de/urhg/> [skatīts 13.04.2013.].
13. UK Copyright, Designs and Patents Act 1988. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/48/part/I/chapter/III/crossheading/education> [skatīts 13.04.2013.].

Juridiskās prakses materiāli

1. Eiropas Savienības Tiesas 2011.gada 1.decembra spriedums lietā: C-145/10 Eva-Maria Painer v. Standard VerlagsGmbH and others. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [skatīts 13.04.2013.].
2. Eiropas Savienības Tiesas 2011. gada 4. oktobra spriedums apvienotajā lietā: C-403/08 un C-429/08 Football Association Premier League and Others. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [skatīts 13.04.2013.].
3. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 2009. gada 16. jūlija spriedums lietā: C-5/08 Infopaq International A/S v. Danske Dagblades Forening. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [skatīts 13.04.2013.].
4. OLG Stuttgart spriedums lietā: 4 U 171/11 [2012]. *Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht (ZUM)*, 2012, Heft 12, S. 495–507 (*spriedums nav stājies spēkā*).
5. LG Stuttgart spriedums lietā: 17 O 671/10 [2011]. *Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht (ZUM)*, 2011, Heft 12, S. 946–952 (*spriedums nav stājies spēkā*).
6. Anglijas un Velsas Augstākās tiesas spriedums lietā: HMSO v Green Amps [2007] EWHC 2755.
7. BGH spriedums lietā: I ZR 255/00 Elektronischer Pressespiegel [2002]. *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht (GRUR)*, 2002, Heft 11, S. 963–967.
8. Anglijas un Velsas Apelācijas tiesas spriedums lietā: Hyde Park Residence Ltd v Yelland [2000] EWCA Civ 37.
9. OLG Karlsruhe spriedums lietā: 6 U 31/86 Referendarkurs [1987]. *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht (GRUR)*, 1987, Heft 11, S. 818–822.
10. Gesamtvertrag zur Vergütung von Ansprüchen nach § 52 a UrhG. Pieejams: <http://www.schure.de/2230/1,1,1,1-uk.htm> [skatīts 13.04.2013.].
11. Ricketson, S. WIPO Study on Limitations and Exceptions of Copyright and Related Rights in the Digital Environment, 2003. Pieejams: http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_9/sccr_9_7.pdf [skatīts 13.04.2013.].
12. Modernising Copyright: a Modern, Robust and Flexible Framework. UK Government Response to Consultation on Copyright Exceptions and Clarifying Copyright Law, 2012. Pieejams: <http://www.ipa.gov.uk/response-2011-copyright-final.pdf> [skatīts 13.04.2013.].
13. Pasaules Tirdzniecības organizācijas Strīdu izskatīšanas institūcijas ziņojums – WT/DS160/R, 2000. Pieejams: http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds160_e.htm [skatīts 13.04.2013.].

Atsauces

1. Informācijas sabiedrības direktīvas 4. pantā ietvertais izplatīšanas tiesību regulējums tiek attiecināts tikai uz autoriem, kas nozīmē, ka arī attiecīgo reproducēšanas mērķim pakārtoto izplatīšanas tiesību ierobežojumu var attiecināt tikai uz darbiem, bet ne blakustiesību objektiem. Blakustiesību subjektu izplatīšanas tiesības ir ierobežotas ES Direktīvas 2006/115/EK par nomas tiesībām un patapinājuma tiesībām, un dažām blakustiesībām intelektuālā īpašuma jomā (kodificēta versija) 10. panta 1. punkta “d” apakšpunktā, un minēto tiesību ierobežojums netiek pakārtots reproducēšanas tiesību ierobežojumam.
2. Kritiski vērtējams, ka AL 15. panta pirmajā daļā tiesības publiskot darbu ir atzītas par patstāvīgu autora mantisko tiesību veidu blakus tiesībām, kas saturiski ir publiskošanas tiesību sastāvā (piemēram, tiesības publicēt darbu, tiesības raidīt darbu utt.).
3. Piemēram, nodot saskaņā ar autortiesību ierobežojumu reproducēt darbus studentiem.
4. Sk. arī Informācijas sabiedrības direktīvas preambulas 50. apsvērumu.

5. Bernes konvencijas 9. panta 2. punkts paredz, ka ar valstu normatīvajiem aktiem reproducēšanas tiesības var ierobežot “noteiktos īpašos gadījumos (1. solis), ievērojot noteikumu, ka reproducēšana netraucēs normālu darba izmantošanu (2. solis) un nepamatoti neierobežos autora likumīgās tiesības (3. solis)”.
6. Goldstein, P., Hugenholtz B. *International Copyright: Principles, Law, and Practice*. Third Edition. New York: Oxford University Press, 2013, p. 379.
7. *European Copyright Law. A Commentary*. Walter, M. M. (Ed.), Lewinski, v. S. (Ed.). New York: Oxford University Press, 2010, p. 1061.
8. Kritiku par trissoļu testa nieikļaušanu Vācijas Autortiesību likumā sk. Schack, H. *Urheber- und Urhebervertragsrecht*. 5. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010, S. 257; Jani, O. *Entscheidung im Musterverfahren zu § 52a UrhG: Plädoyer für eine enge Auslegung der Norm. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Praxis im Immaterialgüter- und Wettbewerbsrecht (GRUR-Prax)*, 2012, Ausgabe 10, S. 224.
9. Cornish, W., Lewelyn, D., Aplin T. *Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights*. Seventh Edition. London: Sweet & Maxwell, 2010, p. 501.
10. *Modernising Copyright: a Modern, Robust and Flexible Framework*. UK Government Response to Consultation on Copyright Exceptions and Clarifying Copyright Law, 2012. Pieejams: <http://www.ipo.gov.uk/response-2011-copyright-final.pdf>, p.14 [skatīts 13.04.2013.].
11. Anglijas un Velsas Apelācijas tiesas spriedums lietā: Hyde Park Residence Ltd v Yelland [2000] EWCA Civ 37, sk. sprieduma 38. rindkopu.
12. Bainbridge, D.I. *Intellectual Property*. Sixth Edition. Harlow: Pearson Education Limited, 2007, p. 198.
13. Pasaules Tirdzniecības organizācijas Strīdu izskatīšanas institūcijas ziņojums – WT/DS160/R, 2000. Pieejams: http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds160_e.htm [skatīts 13.04.2013.].
14. Schack, H. *Urheber- und Urhebervertragsrecht*. 5. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010, S. 257; OLG Stuttgart spriedums lietā: 4 U 171/11 [2012]. *Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht (ZUM)*, 2012, Heft 12, S. 499 (spriedums nav stājies spēkā). Sk. sprieduma 504. rindkopu.
15. Thomas, M. N. *An Education: The Three-Step Test for Development*. *European Intellectual Property Review*, 2012, 4, p. 250–251.
16. Eiropas Savienības (bij. Kopienu) Tiesas 2009. gada 16. jūlija spriedums lietā: C–5/08 Infopaq International A/S v. Danske Dagblades Forening. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [skatīts 13.04.2013.]. Sk. sprieduma 56.–58. rindkopu.
17. Eiropas Savienības Tiesas 2011. gada 4. oktobra spriedums apvienotajā lietā: C–403/08 un C–429/08 Football Association Premier League and Others. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [skatīts 13.04.2013.].
18. Eiropas Savienības Tiesas 2011. gada 1. decembra spriedums lietā: C–145/10 Eva-Maria Painer v. Standard VerlagsGmbH and others. Pieejams: <http://curia.europa.eu> [skatīts 13.04.2013.].
19. Sk. *Football Association Premier League and Others* lietas sprieduma 162. rindkopu un *Painer* lietas sprieduma 133. rindkopu.
20. Sk. *Football Association Premier League and Others* lietas sprieduma 163. rindkopu un *Painer* lietas sprieduma 133. rindkopu.
21. *Football Association Premier League and Others* lietas sprieduma 164. rindkopa.
22. Metzger, A. *Der Einfluss des EuGH auf die gegenwärtige Entwicklung des Urheberrechts. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht (GRUR)*, 2012, Heft 2, S. 123.; Gräbig, J. *Abdingbarkeit urheberrechtlicher Schranken. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht (GRUR)*, 2012, Heft 4, S. 333.
23. Geiger C., Griffiths J., Hilty R.M. *Erklärung für eine ausgewogene Auslegung des Drei-Stufen-Tests im Urheberrecht. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht International Teil (GRUR Int)*, 2008, Heft 10, S. 824.
24. Sk., piemēram, *Praxiskommentar zum Urheberrecht*. 3., neu bearbeitete Auflage. Wandtke A.A., Bullinger W. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2009, Vor § 44 a ff., Fn. 1; BGH spriedums lietā: I ZR 255/00 *Elektronischer Pressespiegel* [2002]. *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht (GRUR)*, 2002, Heft 11, S. 964.
25. Problēma līdzsvarot autora tiesības, no vienas puses, un sabiedrības intereses, no otras puses, tiek atzīta par nozīmīgu arī Latvijas juridiskajā literatūrā. Sk. Rozenfelds, J. *Intelektuālais īpašums*. Otrās, labotais un papildinātais izdevums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2008, 50. lpp.
26. Grudulis, M. *Ievads autortiesībās*. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 101. lpp.
27. Šāda norāde nav ietverta, piemēram, AL 22., 24., 26. pantā.

28. Stockholm Conference Records, 1967, p.1148. Citēts pēc: *Ricketson, S.* WIPO Study on Limitations and Exceptions of Copyright and Related Rights in the Digital Environment, 2003, p.15. Pieejams: http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_9/sccr_9_7.pdf [skatīts 13.04.2013.]; *Masouyé, C.* Kommentar zur Berner Übereinkunft zum Schutz von Werken der Literatur und Kunst. Genf: World Intellectual Property Organization, 1981, S. 65.
29. *Ricketson, S.* WIPO Study on Limitations and Exceptions of Copyright and Related Rights in the Digital Environment, 2003, p. 15. Pieejams: http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_9/sccr_9_7.pdf [skatīts 13.04.2013.].
30. Sk. Izglītības likuma 5. panta pirmo daļu.
31. *Dreier, T., Schulze, G.* Urheberrechtsgesetz. Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. Kunsturhebergesetz. Kommentar. 3. Auflage. München: Verlag C.H. Beck München, 2008, § 53, Rn.39; *Rauer, N.* Entscheidung im Musterverfahren zu § 52a UrhG: Plädoyer gegen die Abschaffung der Norm durch die richterliche Hintertür. *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Praxis im Immaterialgüter- und Wettbewerbsrecht (GRUR-Prax)*, 2012, Ausgabe 10, S. 227.
32. Sk. *Rehbinder, M.* Urheberrecht. 16. Auflage. München: Verlag C.H. Beck, 2010, S. 193.
33. European Copyright Law. A Commentary. Walter, M. M. (Ed.), Lewinski, v. S. (Ed.). New York: Oxford University Press, 2010, p. 1043.
34. *MacQueen, H., Waelde, C., Laurie, G.* Contemporary Intellectual Property: Law and Policy. New York: Oxford University Press, 2008, p. 169.
35. Sal. European Copyright Law. A Commentary. Walter, M. M. (Ed.), Lewinski, v. S. (Ed.). New York: Oxford University Press, 2010, p. 1043.
36. Urheberrechtsgesetz vom 9. September 1965 (BGBl. I S. 1273), das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 14. Dezember 2012 (BGBl. I S. 2579) geändert worden ist. Pieejams: <http://www.gesetze-im-internet.de/urhgf/> [skatīts 13.04.2013.].
37. Minētājā pantā mācīšanas un zinātniskās pētniecības mērķim ir ierobežotas tiesības padarīt darbus pieejamus sabiedrībai "pa vadiem" vai citādā veidā tādējādi, ka tiem var piekļūt individuāli izraudzītā vietā un individuāli izraudzītā laikā.
38. *Berger, C.* Die öffentliche Zugänglichmachung urheberrechtlicher Werke für Zwecke der akademischen Lehre Zur Reichweite des § 52a I Nr. 1 UrhG. *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht (GRUR)*, 2010, Heft 12, S. 1058–1059. Sk. arī: *Hoeren, T., Neubauer, A.* Zur Nutzung urheberrechtlich geschützter Werke in Hochschulen und Bibliotheken. *Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht (ZUM)*, 2012, Heft 8/9, S. 636.
39. OLG Karlsruhe spriedums lietā: 6 U 31/86 Referendarkurs [1987]. *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht (GRUR)*, 1987, Heft 11, S. 820; LG Stuttgart spriedums lietā: 17 O 671/10 [2011]. *Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht (ZUM)*, 2011, Heft 12, S. 951 (*spriedums nav stājies spēkā*); Urheberrecht. Kommentar. 4., neue bearbeitete Auflage. Loewenheim, U. (Hrsg.). München: Verlag C.H. Beck München, 2010, § 53 Rn. 52.
40. Urheberrecht. Kommentar zum Urheberrechtsgesetz, Verlagsgesetz, Urheberrechtswahrnehmungsgesetz. 10., überarbeitete und ergänzte Auflage. Nordemann, W. (Hrsg.), Nordemann, A. (Hrsg.), Nordemann, J.B. (Hrsg.). Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 2008, § 53 Rn. 28; Haberstumpf, H. Handbuch des Urheberrechts. Zweite völlig neubearbeitete und erweiterte Auflage. Neuwied, Kriftel: Luchterhand, 2000, Rn. 345.; *Raczinski, B., Rademacher, U.* Urheberrechtliche Probleme beim Aufbau und Betrieb einer juristischen Datenbank. *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht (GRUR)*, 1989, Heft 5, S. 327.
41. OLG Stuttgart spriedums lietā: 4 U 171/11 [2012]. *Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht (ZUM)*, 2012, Heft 12, S. 499 (*spriedums nav stājies spēkā*).
42. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. Ausfertigungsdatum: 23.05.1949. Pieejams: <http://www.gesetze-im-internet.de/gg/> [skatīts 13.04.2013.].
43. Vācijas Pamatlikuma 14. pantā tiek aizsargātas tiesības uz īpašumu un mantojuma tiesības. Autortiesību ierobežojumi kā īpašuma tiesību ierobežojumi tiek vērtēti arī Latvijas juridiskajā literatūrā. Sk.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rudevskis J., Levits E., Briede J. u.c., R.Baloža zin. vad. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 687. lpp. Šāds konstitucionālo tiesību līmenī izdarīts secinājums gan nav automātiski attiecināms uz autortiesību novērtējumu civiltiesību kontekstā, atzīstot tās par īpašuma tiesībām.
44. *Hoeren, T.* Kleine Werke? – Zur Reichweite von § 52 a UrhG. *Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht (ZUM)*, 2011, Heft 5, S. 370.
45. *Phillips J., Firth A.* Introduction to Intellectual Property Law. Fourth edition. London, Edinburgh: Butterworths, 2001, p. 209.
46. Gesamtvertrag zur Vergütung von Ansprüchen nach § 52 a UrhG. Pieejams: <http://www.schure.de/2230/1,1,1,1-uk.htm> [skatīts 13.04.2013.].

47. UK Copyright, Designs and Patents Act 1988. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/48/part/I/chapter/III/crossheading/education> [skatīts 13.04.2013.].
48. Cornish, W., Llewelyn, D., Aplin T. Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights. Seventh Edition. London: Sweet & Maxwell, 2010, p. 503.
49. Anglijas un Velsas Augstākās tiesas spriedums lietā: HMSO v Green Amps [2007] EWHC 2755. Sk. sprieduma 23. rindkopu.
50. Derclaye, E. Of Maps, Crown Copyright, Research and the Environment. *European Intellectual Property Review*, 2008, 30 (4), p. 163.
51. Sal. Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации (постатейный). Часть четвертая. Гаврилов, Э. П., Городов, О. А., Гришаев, С. П. [и др.]. Москва: Проспект, 2009, с. 241.
52. Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации части четвертой (постатейный). Калятин, В. О., Козырь, О. М., Корчагин, А. Д. [и др.]. Отв. ред. Трахтенгерц, Л.А. Москва: КОНТРАКТ, ИНФРА-М, 2009, с. 200.
53. Urheberrecht. 3. Auflage. Wandtke, A.A. (Hrsg.), Dietz, C., Kauert, M. und andere. Berlin: De Gruyter Recht, 2012, S. 245.

Summary

This article addresses the scope and preconditions of the application of copyright exception for the purposes of teaching and scientific research as provided in Article 21 of the Copyright Law of Latvia. The article analyses the meaning of the three-step test as a guide for interpretation of the exception as well as the compliance of the exception with the respective provisions of the EU Information Society directive. The analysis is mainly based on the legislative framework and case-law of Germany and United Kingdom as well as different approaches of legal doctrine.